

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Л. Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ
ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ ИМ. Л. Н. ГУМИЛЕВА
GUMILYOV EURASIAN
NATIONAL UNIVERSITY

Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2015»
атты X Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
X Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2015»

PROCEEDINGS
of the X International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2015»

УДК 001:37.0
ББК72+74.04
Ғ 96

Ғ96

«Ғылым және білім – 2015» атты студенттер мен жас ғалымдардың X Халық. ғыл. конф. = X Межд. науч. конф. студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2015» = The X International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2015». – Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie-2015/>, 2015. – 7419 стр. қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-9965-31-695-1

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001:37.0
ББК 72+74.04

ISBN 978-9965-31-695-1

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2015

материал, айқын нақты тұжырымдама қолданылса, аударма авторы дәл сол немесе осы тәсілдерді қолдану керек. Мұнда қарапайым тасымалдау кезінде жол берілетін өлшем реалиясының жақын немесе еркін алынған мөлшерлері сәйкес келмейді.

4. Бір өлшемді екі өлшеммен алмастыру кезінде колоритті, тарихи шындықты, ортақ тонды бұзып алудан аулақ болып, абайлап алмастыру керек. Мұндай алмастыруды әрдайым мәтінге сүйене отырып, термометр аясында өткізуге кеңес беруге болады. Мысалы, И.А.Гончаров өзінің «Фрегат “Паллада”» еңбегінде шыдамсыз ыстыққа шағымдана отырып, 20° немесе 23° температураны көрсеткен. Егер аудармашы мұны механикалық түрде өзінің мәтініне көшіретін болса, онда кез келген тілдегі аударма оқырманы «бұның несі ыстық?» деп таң қалатын болады. Осыған орай И.А.Гончаров температураны барлық жерде ұмытылған Реомюра шкаласы бойынша береді, яғни 23° бұл аз дегенде 30° [4]. Бір жағынан, Джек Лондонның солтүстік әңгімелерін оқып, 5° аяз деген түсініктерді кездестіргенде кез келген еуропалық (ағылшындарды қоспағанда) таң қалады. Бірақ бұл - оқырман, ал аудармашы Цельсия шкаласы бойынша 15° - өте суық болып саналатының білуі қажет, себебі Дж.Лондон Англия мен Америкада күні бүгінге дейін қолданылатын Франгейт шкаласын қолданады. Сол себепті оның оңтүстік әңгімелерінде 85°, яғни Цельсия бойынша 30°-дан жоғары болмайтын ыстықты кездестіруге болады. Мүмкін осы себепті, мұнда аудармашыға қиындықтар біраз өзге сипатта кездеседі. Бір шкаланы басқа шкаламен алмастыру (қайта санауға сәйкес) колоритті шатастытыруды аса қажет етпейді. 15° аяз - бұл өте төмен температура, ал оқырман бұл қатты суықтан алған әсерінен кейін оның қандай градуста өлшенгенін түртіп іздемейді. Бірақ бұл «нейтралды әсерге» жету үшін аудармашы, біріншіден, $100^{\circ}\text{C} = 80^{\circ}\text{R} = 212^{\circ}\text{F}$; 0°C және $\text{R} = 32^{\circ}\text{F}$ екенін; екіншіден, қашан және қайда шкала бойынша температура өлшегенін; үшіншіден мәтіннің мұндай алмастыруға мүмкіндігі бар екеніне сенімді болуы керек; төртіншіден, егер мүмкіндік болса, оны жеткілікті дәйекті түрде және нақты жасап шығу керек. Дәйектіліктен бас тарту қандай да бір функционалды ұқсастық негізінде ғана рұқсат етіледі.

Кейбір жағдайларда, реалияның өзі лексикалық бірлік ретінде мәтінде болмауы мүмкін, мұндай жағдайда берілген температура шкаласын қолданған кезде біз кейде «жасырын реалия» жайлы айтамыз. Сонымен, егер оқырманға мәтіннен транскрипцияланған өлшем реалияларының мағынасы жалпы алғанда ғана түсінікті болса, онда ол толыққанды реалиялық аударма болып табылмайды.

Қолданылған әдебиет

1. Матушкин В. Любаша. Полторацкий В. В родных краях. – М.: Московский рабочий, 1971. – 316 с.
2. Гаршин В.М. Рассказы. – М.: Машиностроение (Ленинградское отделение), 1980. – 320 с.
3. Куприн А.И. Повести и рассказы. – Северо-Западное книжное издательство, 1988. – 384 с.
4. Гончаров И.А. Фрегат Паллада. – М.: Сов. Россия, 1976. – 608 с.
5. Богословский В.Н. Джек Лондон – М.: Просвещение, 1964. – 240 с.

УДК 81.33

PHRASEOLOGICAL UNITS WITH COMPONENTS BAC/HEAD EXPRESSING MENTAL ABILITIES OF A PERSON IN THE KAZAKH AND ENGLISH LANGUAGES

Zhumai Nurmira

nurmira.zh@yandex.ru

MA, Senior teacher of the General Linguistics and Translation Theory Department of L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan

Somatic unit *бас*/head in the Kazakh and English languages possess the greatest phraseology-forming opportunity. It is explained for the person major importance of these lexemes in the Kazakh and English languages "the top part bodies of the person, the top or forward part of a body of an animal containing a brain". The head is a part of a body, which is associated with top, domination, intellectual abilities of the person, considered as the center of vital force, a receptacle of soul and mind [1].

Phraseological units with the *бас*/head component in the Kazakh and English languages open a subject of existence or lack of mental capacities of the person. Figurativeness of such kind of phraseological units is connected with allegorical ideas of the head as a physical receptacle of thoughts, ideas. Both in Kazakh and in English the lexeme *бас*/head in structure of the adjectival phraseological units expressing "figurative metonymic sense" as "mind, intelligence and consciousness". Among these phrases we can meet equivalent phraseological units like *алтын бас*//a clever person, *есек бас*//a silly person. In the Kazakh language the range of compatibility of a lexeme with the component *бас*//head with adjectives in which mental capacities of the person are estimated, is much wider, than in English. For example, such Kazakh phraseological units as *қазанбас*, *қатқанбас*, *жартыбас*, *жындыбас*, *басытесік басының жарығы бар*, *қылжақ бас*, *қалжың бас*, *шақшабас*, *жыланбас*, *шүйкебас*, *дударбас*, *қауғабас* in English exact equivalents are not present. However and in English there are some phraseological units, which have no equivalents in the Kazakh language. For example, phraseological phrases *the head near the hat* (this expression originates from the situation when a person that loses temper throws their hat away) - claim something with certainty, *to be a head in the air* - at the top of one's voice, *to have head elsewhere* - be a distraction and etc.

In phraseological pictures of the world of many languages this part of the human bodies represented as a receptacle in which there is a brain [2].

Locus of intellectual and mental conditions of the person in Kazakh and English languages pictures of the world is *ақыл (ми)*//mind (brain). Fullness of the head by brains, deep knowledge indicates the existence of mind, intelligence and consciousness at the person, and its emptiness means about the lack of mind, intelligence and consciousness, for example, *босбас*//to have nothing in the head - be stupid.

Conceptualization of the head as places of localization of thoughts and ideas is noted in both languages: *басы ауыру*, *басы қату*, *басы істемей*//to dig into the head- get into a trouble, *to break the head* - have sth. under control and etc.

The meaning of a place of localization in the phraseological unit as *басына сыймай* (it is means 'not located in the head') is "inexplicable, that it is difficult to comprehend; it is perceived, regarded somehow with what it is impossible to reconcile". In Russian for transferring of this value of the phraseological unit is used a phrase 'the mind boggles'.

According to naive representations of Kazakhs and British in the head form mental notions as mind and wisdom. Existence or lack of mind in both languages expresses the abilities and talent or stupidity and incompetence of the person. In the compared languages we can meet such antonymous phraseological units as *басыбар* ('to have a head') - "bright head", *басы істемейді* ('to have no head') - swollen head.

"Bright, clever, judicious person" in the compared languages is expressed by the following phraseological units:

a) in the Kazakh language: *басы істейді* ('the head works') // *басы (миы) қайнап тұр*; *басыбар* ('to have a head') // the head on shoulders;

b) in English: *bite someone's head off* - if you bite someone's head off, you criticize them strongly (and perhaps unfairly), *come to a head* - if a problem or difficulty comes to a head, it reaches a point where action has to be taken, *head and shoulders above* - to say that one person is head and shoulders above the others means that they are much better than the rest of them, *swelled/swollen head* - someone who has a swelled or swollen head has become proud or conceited, usually because of a recent success, *a head case* - a crazy person, *to have rocks in one's head* - to be silly or crazy, *a big head* - a person who believes that he is good at a particular activity, *to have*

a good head for something – to have a mental ability for something and others.

In both phraseological pictures of the world, the idea of intellectual process is comprehended in an image of work as the head: the head works, the head goes around, the head swells, to move in the head, fooling. In phraseological units *басы істей* ('the head works') *басы (миы) қайнай* "bright" the lexeme *бас* is used as a meaning of "the body developing mind".

The receptacle of mind is thought, "that identified with the mechanism functioning regularly or isn't present, depending on an intelligence quotient of the subject" [3]: *басы істеп тұр*, *миын қозғау*, *басымен жұмыс істеу*.

Phraseological units with the components *бас*//head in both languages describe also the negative characteristics of mental abilities of the person. The majority of phraseological units with the components *бас*//head with the negative characteristic of human intelligence belongs to colloquial style and has disapproving character. In the Kazakh language phraseological units with the meaning "slow, confused, stupid, silly" appeared much more, than in English. For example, *басы істемей*, *есек бас*, *қатқан бас*, *жартыбас*, *бассыз*, *жындыбас*, *басы қатқан*, etc.

A number of phraseological units expresses values, regarding to the periphery of the conceptual sphere "mental capacities of the person" which characterize other qualities and actions of the person, but indirectly they are connected with mental capacities of the person. They talk about inferiority of human intelligence. For example, multiple-valued phraseological unit 'one head, two languages' means 1) talks about the double-faced person; 2) talks about a chatterbox, silly, talkative person.

Linguo-cultureme "nonsense" is comprehended in both languages with the components *бас*//head based on the following associative bases:

a) absence or loss of the head: *басын жоғалту* //to lose the head, *басы жоқ* ('the head is not present') (a dial.);

b) loneliness: *басы бос* ('the head is empty')//*жалғыз басты* ('to have one head') – lonely, is not married;

c) head dysfunction (*басы істемей*, *басы қақпау*, *басына кірмей*, *басында саңылау жоқ* ('his head doesn't work') – silly, fooling.

In the Kazakh phraseological picture of the world *the big head* is meant an older man, wise and respectable person. Moreover, the head of some animals means with the mental abilities of a person, for example 'head of a donkey' – *есек бас*. This phraseological unit has a negative connotation, it uses to express stupidity of a person and has no equivalent in English.

Kazakh phraseological unit *месік бас* ('a leaky head') and English phraseological unit *to have rocks in one's head* represent the head as a vessel from which implies the contents. In both phraseological units it is told about the absent-minded, forgetful person.

Through the image of the head and the idea of unproductive thinking activity is expressed: *басына кірмей* ('doesn't come into the head') // doesn't go to the head "not to understand; not

to perceive; not to go in, it isn't acquired". The phraseological unit *басына кірмей* creates also the image of surprise, bewilderment, amazement to which in English it corresponds with the phraseological unit *doesn't go in the head* "it is impossible to believe, understand, is surprising, unclear". These phraseological units transfer also other image – indignation and resentment.

As M. G. Bukulova fairly pointed out, "the head of the person, or his brains, can be assimilated to any animal bearing in a Turkic language picture of world" [4] associates a negative connotation. We found in the compared languages "bird's" metaphor with a negative connotation: *миы тауықтың миындай ғана* colloquial. ('the chicken head' or 'the size of the brain is as a chicken's') // means "thoughtless, frivolous (about the person), brainless, with a birdbrain".

The conceptual sphere "intellectual activity of the person" includes semantic opposition "is allocated with mind" and "is deprived of mind". These meanings are realized by metaphorical combinations of phraseological units, in which one of the semantic components transfers the idea of the nature of mental abilities of the person. Typological distinctions are found in the metaphorical models representing the semantic category "mental abilities of the person" of phraseological units with components *бас*//head. Figurativeness of such phraseological units is connected with

allegorical ideas of the head as a physical receptacle of thoughts, ideas. In the majority of phraseological units, communication of a component the head with a lexeme the head in one of the values are found. In an assessment of intellectual activity of the person in both languages, colloquial style is often used. Essential prevalence in phraseological structure of these two expressions representing specifically national notions are explained by identity of historical experience of language types, identity of culture and feature of a mental identity of the people – native users of languages. But, in general, despite similarity of the language phenomena in two languages the specifics, peculiarities and the use of phraseological units are quite different and unique.

References

1. Славянская мифология. Энциклопедический словарь. – М.: Индрик, 2002.
2. Букулова М.Г. Соматическая фразеология (на материале турецкого языка): автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М., 2006. – 21 с.
3. Фразеологический словарь русского языка/ под ред. А.И. Молоткова. – М.: Советская энциклопедия, 1968. – 543 с.
4. Bukulova M.G. Somatic phraseology (on a material of the Turkish language): The thesis abstract on competition of a scientific degree of Candidate of Philology. – М., 2006. – 21 p.

УДК 347.78.034

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА СЕМАНТИЧЕСКИХ МАРКЕРОВ ЭПОХИ НЕЗАВИСИМОГО ГОСУДАРСТВА

Задорожная Людмила Александровна

mila_zadorozhnaya@mail.ru

Магистрант кафедры общего языкознания и теории перевода Евразийского
национального университета им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Научный руководитель – Н.Ж. Шаймерденова

В развитии и становлении независимого Казахстана наблюдается ряд значительных усовершенствований во многих сферах общественной жизни, которые во многом крайне динамично меняют положительный облик государства и, естественно, находят отражение в языковом развитии. Прежде всего хотелось бы отметить положительные изменения в области распространения политики трехязычия в государстве, включающая в качестве обязательных компонентов в образование нового поколения казахстанцев изучение казахского, русского и английского языков. Причем распространение английского языка, как языка международного общения, играет важную роль в подтверждении статуса Республики Казахстан на международном уровне. Данный аспект, в свою очередь, вызывает необходимость комплексного и последовательного изучения проблем перевода, возникающих в ходе практической деятельности специалистов при переводе на английский язык.

Как известно, в процессе перевода необходимо учитывать ряд значительных факторов, которые обеспечивают соответствие исходного и вторичного текстов. Согласно Л.К. Жанаалиной, – это культурные, социальные, психологические, исторические, и языковые фильтры, которые фиксируются в тексте оригинала, воспринимаются и воспроизводятся в переводном тексте, который строится при участии тех же детерминантов, но уже во втором языке [5, 35].

Казахстан – демократическое многонациональное государство, активно поддерживающее свой интернациональный образ членством во многих международных организациях и повсеместной глобальной деятельностью. В связи с чем, мы считаем, возникает необходимость выявления и последующего регламентирования английских